

УДК [82-1:355.01]:81'373.612.2'38'42
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2026-102-2>

ТИПОЛОГІЯ КОНТРАСТИВНОЇ МЕТАФОРИ

Юлдашева Людмила Петрівна,
*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри українського мовознавства
і прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
l.alimduyl@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6561-8827*

У статті здійснено ґрунтовне дослідження контрастної метафори як провідного механізму поетичного смислотворення в сучасному українському воєнному дискурсі. Вихідним положенням є теза про те, що в умовах війни метафора перестає виконувати суто естетичну або орнаментальну функцію й трансформується у спосіб когнітивного осягнення граничного, травматичного досвіду.

Мета статті полягає в теоретичному осмисленні контрастної метафори як форми «затемненої антитези» та в описі її когнітивно-семантичних механізмів у сучасній українській поезії війни. Студія спрямована на виявлення того, як прихований семантичний конфлікт стає джерелом напруги й визначає інтерпретаційний потенціал поетичного тексту.

Методи дослідження охоплюють лінгвостилістичний аналіз метафоричних конструкцій, когнітивно-семантичний аналіз доменів, фреймів і сценаріїв, компонентний аналіз оцінних сем, а також контекстуально-прагматичний підхід, що враховує інтерпретаційну активність читача. Теоретичною основою слугують положення когнітивної теорії метафори, концепції ментальних просторів та інтеграції, а також інтерпретаційні підходи до аналізу семантичної напруги художнього образу.

Результати дослідження засвідчують, що контрастна метафора у воєнній поезії функціонує як форма імпліцитного протиставлення, у межах якої конфлікт не називається прямо, але саме він структурно організує смисл. Установлено, що такі метафори функціонують передусім у двох основних моделях: парадоксальній, заснованій на зіткненні несумісних доменів або атрибутів. Визначено, що імпліцитність не знижує, а посилює семантичну й емоційну інтенсивність образу, залучає читача до активної реконструкції прихованої опозиції.

Висновки підтверджують, що контрастна метафора є не периферійним, а системоутворювальним елементом сучасного поетичного дискурсу війни. Вона виконує когнітивну, емоційну, етичну та текстотвірну функції, забезпечуючи можливість непрямого, але концептуально точного осмислення травматичної реальності. Запропонований підхід розширює аналітичні можливості лінгвопоетики й когнітивної семантики та окреслює перспективи подальших корпусних і психолінгвістичних досліджень художнього дискурсу.

Ключові слова: імпліцитність, семантичний конфлікт, парадокс, іронія, когнітивні домени, аксіологічна інверсія.

TYOLOGY OF CONTRASTING METAPHOR

Yuldasheva Liudmyla Petrivna,

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Doctoral Candidate at the Department
of Ukrainian Linguistics and Applied Linguistics,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
lalimduyl@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6561-8827*

The article provides a study of contrastive metaphor as a leading mechanism of poetic meaning-making in contemporary Ukrainian war discourse. The starting point of the research is the assumption that under the conditions of war, metaphor ceases to perform a purely aesthetic or ornamental function and is transformed into a means of cognitive comprehension of extreme, traumatic experience.

The **purpose** of the article is to theoretically conceptualize contrastive metaphor as a form of “darkened antithesis” and to describe its cognitive-semantic mechanisms in contemporary Ukrainian war poetry. The study seeks to reveal how a latent semantic conflict becomes a source of figurative tension and determines the interpretative potential of the poetic text.

The research methodology includes linguostylistic analysis of metaphorical constructions, cognitive-semantic analysis of domains, frames, and scenarios, component analysis of evaluative semes, as well as a contextual-pragmatic approach that takes into account the reader’s interpretative activity. The theoretical framework draws on the principles of cognitive metaphor theory, the concept of mental spaces and conceptual integration, as well as interpretative approaches to the analysis of semantic tension in literary imagery.

The results of the study demonstrate that contrastive metaphor in war poetry functions as a radical form of implicit opposition, within which the conflict is not named directly but structurally organizes meaning. It is established that such metaphors are primarily realized through two basic models: the paradoxical model, based on the collision of incompatible domains or attributes. It is shown that implicitness does not weaken but rather intensifies the semantic and emotional density of the image, engaging the reader in active reconstruction of the hidden opposition.

Conclusions confirm that contrastive metaphor is not a peripheral but a system-forming element of contemporary poetic thinking about war. It performs cognitive, emotional, ethical, and text-forming functions, enabling an indirect yet conceptually precise comprehension of traumatic reality. The proposed approach expands the analytical potential of linguopoetics and cognitive semantics and outlines prospects for further corpus-based and psycholinguistic studies of figurative language in crisis discourses.

Keywords: implicitness, semantic conflict, paradox, irony, cognitive domains, axiological inversion.

1. Вступ

У сучасному поетичному мовленні метафора дедалі виразніше постає як когнітивний механізм смислової напруги, що поєднує в межах одного вислову протилежні, логічно й аксіологічно несумісні значення.

У сучасному мовознавстві проблема метафори належить до ключових у дослідженні когнітивної організації значення, механізмів номінації та концептуалізації дійсності. Українські дослідники акцентують на тому, що метафора охоплює рівень дискурсу, є способом моделювання складних абстрактних понять за допомогою конкретних (Строганова, 2025). Доведено, що у науковому й фаховому тексті метафора виконує не лише номінативну, а й пізнавальну та епістемічну функції, формує концептуальні моделі (Єщенко, 2025). Це уможливує аналіз метафори як інструмента організації знання. Особливу увагу українські мовознавці приділяють дослідженню метафори в суспільно значущих типах дискурсу, зокрема медійному та воєнному. Метафору проаналізовано як засіб концептуалізації колективного досвіду, що відображає актуальні соціокультурні процеси та формує їхнє мовне осмислення. Виявлено, що метафоричні моделі структурують уявлення про війну, державу, суспільство й людину,

виконуючи когнітивну, інтерпретаційну та оцінну функції (Ковалюк, Ковалюк, 2023; Ницполь, 2023; Шаповаленко, 2024).

Проблему імпліцитного контрасту в метафорі вже опосередковано порушували в працях, присвячених когнітивній природі метафори, концептуальному зіставленню доменів, інтеграції ментальних просторів і семантичній напрузі образу. На нашу думку, витoki ідеї про контрастний потенціал метафори – у класичних працях з когнітивної теорії метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона, які осмислюють метафору як концептуальне проєктування між доменами. Це зокрема дає змогу структурувати досвід за допомогою уже наявних когнітивних схем. Подальший розвиток когнітивних уявлень про метафору пов'язаний із теорією ментальних просторів та концептуальної інтеграції (Ж. Фокон'є, М. Тернер), у межах якої метафоричний сенс постає як результат інтеграції кількох когнітивних просторів у нову, гібридну структуру. В інтерпретаційній та філософській традиції аналізу метафори (П. Рікер) особливу увагу приділено семантичному «зсуву» й напрузі між буквальним і фігуральним значенням.

Значний внесок у розуміння внутрішньої напруги метафори зроблено в межах інтеракційної теорії (М. Блек). Саме тут уперше чітко окреслено ідею двоплановості метафоричного вислову, що створює ефект смислового зсуву. Проте попри значний обсяг наукових праць, присвячених метафорі як когнітивному й поетичному явищу, імпліцитний контраст як її внутрішній організаційний принцип досі не отримав системного опису. Це зумовлює необхідність переосмислення метафори не лише як засобу перенесення або інтеграції значень, а як форми затемненого протиставлення – прихованої антитези, яка визначає семантичну структуру образу.

Метою дослідження є теоретичне осмислення метафори як форми затемненої антитези та аналіз її функціонування як механізму імпліцитного контрасту в поетичному дискурсі воєнного часу.

До аналізу залучено вірші сучасних українських поетів, опубліковані в авторських поетичних збірках, літературних альманахах і періодичних виданнях, а також тексти, розміщені на персональних сторінках авторів і літературних платформах у соціальних мережах Instagram і Facebook.

2. Експліцитний та імпліцитний контраст

У поетичному мовленні значна частина змісту не артикульована безпосередньо, а реконструйована читачем. У прагматичній традиції, започаткованій Г. Грайсом (Grice, 1989), таку приховану смислову сферу описують як імплікатури – сенси, які сформовані не на основі буквального висловлення, але виводяться з нього на підставі загальних принципів сприйняття мовлення. За теорією релевантності Д. Спербера та Д. Вілсона (Sperber & Wilson, 1995: 182–184), будь-яке висловлення викликає в адресата очікування додаткових висновків, і тому слова ніколи повністю не кодують те, що мається на увазі – розуміння є інференційним процесом, керованим принципом релевантності. У. Еко, описуючи «модельного читача», наголошує, що художній текст ніколи не є цілком експліцитним, є «неповною системою, яка потребує кооперації з боку читача» (Еко, 1979: 3 – переклад Л. Ю.). Отже, імпліцитність не є побічним ефектом, а конститутивною властивістю поетичної семантики. Саме на неї орієнтується автор, коли проєктує текст, і саме її очікує «підготовлений» реципієнт.

На відміну від експліцитних структур, де семантичні зв'язки та опозиції номіновані відкрито, імпліцитні побудови передбачають прихованість, затемненість, зсув значень, що вимагає від читача активної реконструкції. Експліцитність – це пряме називання протиставлених змістів (*літо – зима*), натомість імпліцитність полягає в смисловому зіставленні без видимого маркера антонімії, тобто у створенні змістового конфлікту, який не вербалізується поверхнево, а «вмонтований» у композицію образу, контекст, інтонацію.

Експліцитна антитеза завжди маркована: дві одиниці, дві позиції, два знаки. Імпліцитний контраст не потребує двох полюсів: достатньо одного, який уже містить суперечність у собі.

Так, у рядку з поезії К. Калитко *ми щодня прокидаємось помирати* [*Ми щодня прокидаємось помирати. / Завантажуємо в себе війну з оновленими програмами. / Пізнаємо за позивними своїх, / їхніх за номерами* (Калитко, «Приїздив до мене вчора із фронту братик...» 2022)] експліцитно представлена лише структура щоденної дії, проте семантичний конфлікт виникає у поєднанні сфери *життя* (*пробудження*) із сферою *смерті* (*помирати*), що інтерпретовано як прихована антитеза.

Розрізнення експліцитного й імпліцитного змісту в поетичному тексті доцільно описувати за допомогою поняття імплікації, пресупозиції та підтексту. Експліцитний рівень – це те, що легко парафразується прямими висловами; імпліцитний – сукупність сенсів, які не мають прямої словникової репрезентації. Імплікація – висновок, до якого читач приходиться, поєднуючи буквальний текст із контекстом; пресупозиція – зміст, який текст передбачає як уже наявний і який не артикульовано, але без нього висловлення втрачає сенс; підтекст – цілісний шар прихованих значень, реалізованих у процесі інтерпретації. Усе це репрезентує різні зрізи одного явища – смислової надбудови над експліцитним лінгвальним планом.

3. Метафора як когнітивний механізм

У сучасній гуманітарній науці метафора дедалі послідовніше осмислена як фундаментальний когнітивний механізм, за допомогою якого людина структурує, інтерпретує та переосмислює досвід. Такі зміни в розумінні метафори зумовлені переорієнтацією лінгвістики від формально-риторичних описів до аналізу ментальних процесів, що лежать в основі мовного значення. У цьому контексті метафора постає як спосіб організації знання, у межах якого відбувається не прикрашання мовлення, а перебудова концептуальної картини світу.

Уже класична праця Дж. Лакоффа і М. Джонсона (Lakoff & Johnson, 2003), засвідчила, що метафора пронизує не лише мову, а й мислення та дію. Людина живе в мережі системних концептуальних відповідностей між джерельними й цільовими доменами, що структурують її досвід. Метафора представлена як системне проєктування (*mapping*) і полягає у системному перенесенні структур однієї концептуальної сфери (джерельного домену) на іншу (цільовий домен). Це дає змогу осмислювати абстрактні або складні явища за допомогою конкретних, простих. Зауважимо, що таке проєктування не є довільним: воно ґрунтоване на повторюваних когнітивних моделях і культурно закріплених відповідностях. Водночас саме у зіткненні різних доменів виникає потенціал семантичної напруги, адже проєктування часто передбачає накладання несумісних або лише частково сумісних структур.

Модель концептуальної інтеграції / блендингу, розроблена Ж. Фокон'є і М. Тернером, уточнює цей механізм: метафоричний вислів окреслює не лише дві сфери, що зіставляються, а й створює новий *бленд* – інтеграційний простір, де елементи вихідних доменів поєднуються в нову смислову конфігурацію («Бленд має емерджентну структуру, якої немає у вихідних просторах» (Fauconnier & Turner, 2002: 49)). У цій перспективі метафоричне значення не зводиться до прямого перенесення ознак, а формується як наслідок інтеграції кількох когнітивних просторів у нову, гібридну структуру. Це уможливорює поєднання різних елементів, створюючи нові сенси, які не були повністю представлені в жодному з вихідних просторів. Принципово важливим для нашого дослідження є те, що інтеграція відбувається не шляхом гармонізації, а часто виявляється у зіткненні різних сценаріїв, між якими виникає напруга. Саме ця напруга, хоч і не завжди експліцитно позначена, становить підґрунтя імпліцитного контрасту в метафорі.

П. Рікер, розвиваючи герменевтичну теорію, вважає що «метафорична істина полягає у переописі (*redescription*) реальності»: поетичне висловлення не просто «відхиляється» від буквального, а відкриває новий спосіб бачення світу (Ricoeur, 2003: 226 – переклад Л. Ю.). Метафора тут постає як подія сенсу, що виникає в пункті напруження між буквальним і фігуральним, між очікуваним і несподіваним. Тож метафоричний ефект народжується не з подібності як

такої, а з конфлікту інтерпретацій, який потребує активного когнітивного зусилля для свого розв'язання. У цьому сенсі метафора наближається до антитетичних структур, однак її протиставлення залишається затемненим і не артикульованим безпосередньо.

Інтеракційна теорія М. Блека радикалізує уявлення про метафору, пропонує розгляд її як напруженої взаємодії «фокусу» та «рамки» (focus / frame) (Black, 1962: 28–31). Метафора не просто переносить готові ознаки з одного предмета на інший, а перебудовує систему ознак самої рамки: вторинний суб'єкт (домен-джерело) виступає фільтром, крізь який ми бачимо первинний. Фокус актуалізує нові аспекти рамки, водночас рамка переосмислює сам фокус, створюючи ефект багатомірності значення. Саме в цій взаємодії виявляється потенціал метафори до породження смислового конфлікту, адже рамка й фокус часто належать до різних концептуальних порядків і втілюють різні оцінні та онтологічні ракурси. Тобто механізм метафори не зводиться до простої аналогії; це радше кероване руйнування звичайних семантичних зв'язків, унаслідок чого різниця між буквальним та переносним планами не зникає, а структурно відображається в образі. П. Рікер, аналізуючи «живу метафору», наголошує на її здатності утворювати «смиловий надлишок» саме завдяки напруженню між буквальним і переносним. Метафоричне висловлення, на його думку, не просто «виражає» вже наявний сенс, а створює новий, який виникає внаслідок конфлікту інтерпретацій (Ricoeur, 2003: 211–213). Отже, метафору можна описати як «затемнену антитезу»: вона не представляє експліцитну опозицію, як класичне протиставлення, але її внутрішня логіка побудована на невідповідності, що змушує реципієнта робити когнітивне зусилля – дотлумачувати те, що невисловлене.

Тож попри різницю теоретичних акцентів, усі розглянуті підходи збігаються в одному принциповому положенні: метафора є механізмом, що порушує семантичну рівновагу. Вона не просто додає нове значення, а створює ситуацію когнітивної напруги між різними смисловими структурами. Саме ця напруга становить основу для розуміння метафори як форми імпліцитного контрасту – своєрідної «затемненої антитези», у якій протиставлення не проголошується відкрито, але визначає внутрішню логіку образу та спрямовує інтерпретацію.

На відміну від класичної антитези, що відкрито протиставляє два полюси, метафора приховує сам факт опозиції, замінюючи його образом, у межах якого конфлікт доменів, атрибутів чи ціннісних рамок стає джерелом семантичної напруги (Юлдашева, 2025).

Парадоксальна метафора є однією з форм імпліцитного контрасту, тому що її семантична організація ґрунтована не лише на непоседнуваності ознак чи доменів, а на глибинній когнітивній суперечності, яка не може бути розв'язана в межах одного логічного фрейма. Парадокс у сучасній українській поезії – спосіб репрезентації граничного досвіду війни й травми, коли усталена логіка світу руйнується, а межові категорії життя, смерті, часу, пам'яті тощо виявляють свою непрозорість. Парадоксальна метафора інтенсифікує імпліцитність: опозиція не просто прихована – вона є внутрішнім стимулом появи образу, породжує ефект шоку й залучає читача до реконструкції «невидимого» сенсу. Саме тому вона стає однією з доміантних форм поетичного мислення у воєнних текстах, де реальність сприймається як сфера суперечностей.

4. Типологія парадоксальних метафор

Типологія парадоксальних метафор у сучасній українській поезії може спиратися на три основні механізми конфлікту:

1. Attribute clash (зіткнення несумісних властивостей усередині одного об'єкта або дії). Парадокс виникає тоді, коли атрибут руйнує звичні передбачувані властивості означуваного, створюючи «семантичну помилку», яка насправді є способом розширення сенсу. У метафорі *піймався невловний час (Усе тут як насправді, без прикрас: / правдивий жест і нарочита поза. / Піймавсь таки, піймавсь невловний час. / Жива його поезія і проза* (Базилевич 2004: 371) атрибутивний контраст реалізовано за допомогою поєднання ознаки *невловний* і результату дії *піймався*. Властивість об'єкта (*неможливість бути схопленим*) вступає в прямий конфлікт

із предикацією (фактом *спійманості*), що створює внутрішню суперечність у межах одного концепту *час*.

2. Domain clash (зіткнення доменів, що належать до різних онтологічних сфер). Вислів *не прокричиш ти ту тишу* (*Тиша – форма, яку заливають пам'яттю. / І не прокричиш цю тишу, не загоїш розрив, не поєднаєш / мову живих із мовчанням померлих* (С. Жадан, «Спокій», 2022)) реалізує конфлікт доменів як різновид імпліцитного протиставлення, що ґрунтується на зіткненні несумісних концептуальних сфер у межах предикації. У цьому разі в метафоричну взаємодію вступають домен акустичної активності, репрезентований дієсловом *прокричиш*, та домен акустичної відсутності, актуалізований іменником *тиша*. *Крик* як гранична форма звукової експресії передбачає інтенсивну артикуляцію, наявність голосу та спрямованість дії на адресата або перешкоду, натомість *тиша* не передбачає жодного звучання і не може бути об'єктом голосової дії. Саме ця онтологічна несумісність доменів і створює семантичний конфлікт.

Контраст у цьому вислові не оформлений у вигляді експліцитної антитези й не маркований лексичними антонімами; він функціонує імпліцитно, як приховане зіставлення двох протилежних акустичних моделей світу. Важливо, що *тиша* не отримує суперечливої атрибуції і не переосмислюється за допомогою прикметникових означень, а *крик* не зазнає внутрішньої семантичної модифікації. Отже, конфлікт не локалізований всередині одного об'єкта або предиката, а розгортається між двома різними концептуальними доменами, поєднаними синтаксично.

Унаслідок такого доменного зіткнення формується імпліцитна антитеза *звучання* ↔ *відсутність звучання*, яка не проголошується відкрито, але є необхідною умовою інтерпретації образу. Метафоричний ефект виникає завдяки порушенню звичного сценарію: дія з домену *голосу* спрямовується на об'єкт, що належить до домену *тиші*, і саме ця неможливість буквального поєднання активізує когнітивну реконструкцію сенсу. Як наслідок, вислів постає як приклад доменного конфлікту, у якому поетичне значення виникає на межі несумісних акустичних сфер завдяки зіткненню різних способів концептуалізації реальності.

3. Екзистенційний парадокс (конфлікт базових рамок буття). У фрагменті *Пустка, що нас поєднує. / Відсутність, наповнена нами* поєднуються модуси *ніщо / щось, повнота / порожнеча* (С. Жадан, «Спокій», 2022) парадокс полягає не лише у протилежності станів, а в тому, що *порожнеча* стає умовою *єднання*, а *відсутність* – умовою *наявності*. Тут імпліцитний контраст вибудовує нову, парадоксальну онтологію воєнного досвіду: спільність конституюється не завдяки присутності, а через порожнечу, у яку вміщується колективне переживання втрати.

Типологія парадоксальних метафор, запропонована в цьому дослідженні, є авторською класифікацією, розробленою на основі положень когнітивної теорії метафори (Lakoff & Johnson, 1980), теорії концептуальної інтеграції (Fauconnier & Turner, 2002), frame semantics (Fillmore, 1982) і теорії семантичної девіації як джерела метафоричного значення (Ricoeur, 1977; Black, 1962). Її валідність забезпечено теоретичною обґрунтованістю, відповідністю базовим когнітивним механізмам концептуалізації та емпіричною верифікацією на матеріалі сучасної української поезії.

Механізм attribute clash концептуально впливає з теорії фреймової семантики Ч. Філмора (Fillmore, 1982), відповідно до якої значення мовної одиниці визначають за допомогою когнітивного фрейму — структурованої моделі знання, що включає типові властивості об'єкта або ситуації. Парадокс виникає тоді, коли атрибут суперечить базовим властивостям фрейму, порушуючи очікувану концептуальну структуру. Механізм domain clash безпосередньо пов'язаний із теорією концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона (Lakoff & Johnson, 1980), а також теорією концептуальної інтеграції Ж. Фокон'є і М. Тернера (Fauconnier & Turner, 2002), які кваліфікують метафору як когнітивний процес взаємодії різних концептуальних доменів.

У цьому разі парадокс виникає внаслідок поєднання елементів, що належать до різних онтологічних сфер і не передбачають прямої взаємодії у звичайному досвіді. Механізм *existential paradox* ґрунтовано на концепції семантичної напруги як джерела метафоричного значення, розробленій у працях П. Рікера (Ricoeur, 1977), а також на положеннях когнітивної поетики про роль метафори у реконфігурації базових онтологічних категорій (Turner, 1996). У цьому випадку конфлікт виникає між фундаментальними рамками концептуалізації буття, такими як присутність і відсутність існування і небуття. Парадоксальна метафора не лише порушує очікувану семантичну структуру, а й формує нову онтологічну інтерпретацію досвіду.

Кожен із наведених прикладів демонструє спільні аспекти парадоксальної метафори: конфлікт фреймів як джерело сенсу, імпліцитність полюсів опозиції, семантичну «помилку», яку не виправляють, а свідомо використовують, потребу реконструкції нового (третього) сенсу, ефект когнітивного зсуву, який змушує не просто зіставляти, а переосмислювати досвід.

5. Алгоритм утворення парадоксальної метафори

Парадокс у таких метафорах стає способом наблизитися до травматичного ядра воєнного досвіду, яке не може бути висловлене за допомогою прямої антитези: граничний стан потребує граничної форми, а тоді метафора перестає виконувати суто естетичну або орнаментальну функцію, а стає механізмом мислення, що розкриває невимовне за допомогою імпліцитного конфлікту сенсів.

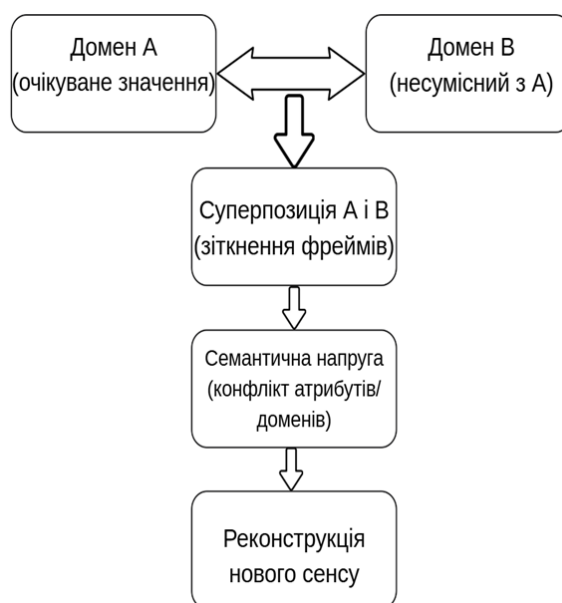

Рис. 1. Механізм утворення парадоксальної метафори

Алгоритм утворення парадоксальної метафори, репрезентований у схемі, моделює динаміку переходу від очікуваного значення до нового сенсу за допомогою імпліцитного конфлікту фреймів. У пункті відліку Домен А репрезентує звичне значення, усталений сценарій, очікувану рамку інтерпретації (наприклад, *тиша як відсутність звуку*). Поряд розташований Домен В, який вводить ознаку, сцену або образ, несумісний із первинною системою сенсів (наприклад, *поширення звуку*). Стрілка між доменами двоспрямована: конфлікт виникає не як одностороннє «перенесення», а як взаємне напруження, коли обидва семантичні простори починають взаємодіяти, руйнуючи межі один одного.

Далі від цієї взаємодії постає суперпозиція А і В: зіткнення фреймів, у якому несумісні домени накладаються, формуючи проміжну конфігурацію. На цьому етапі задіяний механізм імпліцитного контрасту: за текстовою площиною утворюється прихована опозиція, не названа

експліцитно, але відчутна як логічна або перцептивна напруга. Через суперпозицію взаємодія, ґрунтована на конфлікті, переходить у фазу семантичної напруги: атрибути, сцени або очікування, які не могли бути суміщені в одному об'єкті/події, опиняються в спільному вузлі. Саме тут виникає парадоксальність метафори – вона реалізується, тому що поєднання неможливого активує інтерпретаційну діяльність читача.

З фінального етапу семантичної напруги стрілка веде до завершальної фази – реконструкції нового сенсу. Це не повернення до вихідного, а творення третього значення – синтезу, який не збігається ні з Доменом А, ні з Доменом В, а виникає з конфлікту між ними. Новий сенс є результатом когнітивного «переосмислення», прориву очікувань та залучення фонових знань.

У структурі метафори приховано антагонізм, що стимулює процес семантичної інтерпретації й примушує читача долати когнітивну напругу, реконструюючи третій, неочевидний сенс.

6. Висновки

Отже, семантична структура контрастивної метафори ґрунтована на внутрішній нарузі між несумісними доменами, атрибутами або оцінними рамками, що дає підстави трактувати метафору як форму затемненої антитези. Принцип імпліцитності, характерний для контрастивної метафори, активізує інтерпретаційну діяльність читача. Вона виконує когнітивну, емоційну, етичну та текстотвірну функції, є ключовим інструментом осмислення травматичного досвіду війни. У цьому вимірі метафора постає не декоративним прийомом, а способом поетичного мислення й концептуалізації реальності.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розширення корпусу текстів та аналіз функціонування імпліцитного контрасту в інших типах дискурсу, зокрема публіцистичному та медійному. Перспективною є психолінгвістична верифікація метафоричних моделей за допомогою вивчення читачьких реакцій і когнітивної напруги.

Література:

1. Базилевський В. Вертеп : вибрані твори. Київ : Криниця, 2004. 606 с.
2. Єщенко Т. Когнітивні механізми утворення медичних термінів: концептуальна метафора. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика, Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2025. Том 36. № 4. С. 37–44.
3. Жадан С. Спокій. URL: <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan/posts/1175737307241951> (дата звернення: 22.02.2026).
4. Калитко К. Приїздив до мене вчора із фронту братик... URL: <https://www.instagram.com/p/CbZ8bNjNnwr/> (дата звернення: 22.02.2026).
5. Ковалюк М., Ковалюк Ю. Метафоричні образи України в британських та американських засобах масової інформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2023 № 59. Том 2. С. 28–31.
6. Ницполь В. Метафорична концептуалізація війни в американському медіадискурсі (на матеріалі статей про російсько-українську війну). *Folium*. 2023. № 2. С. 53–58.
7. Строганова Г. Розвиток погляду на лінгвокогнітивну природу метафори. *Studia Methodologica*. Тернопіль; Кельце : Гельветика, 2025. Вип. 59. С. 226–235. (<https://doi.org/10.32782/2307-1222.2025-59-20>).
8. Шаповаленко І. Концептуальні метафори у висвітленні війни в Україні іспаномовними медіа. *Mundus Philologiae*. 2024. № 3. С. 20–24.
9. Юлдашева Л. Багатовекторність контрасту у мовній системі. Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. № 89. Т. 2. С. 291–296. DOI: (<https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-42>).
10. Black M. *Models and Metaphors*. Ithaca: Cornell University Press, 1962. 267 p.
11. Eco U. *The Role of the Reader*. Bloomington: Indiana University Press, 1979. 272 p.
12. Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books, 2002. 440 p.
13. Grice H. *Logic and Conversation*. Cambridge: Harvard University Press, 1989. 120 p.
14. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 2003. 256 p.
15. Ricoeur P. *The Rule of Metaphor*. London: Routledge, 2003. 464 p.
16. Sperber D., Wilson D. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1995. 326 p.
17. Turner M. *The Literary Mind*. Oxford: Oxford University Press, 1996. 208 p.

References:

1. Bazylevskiy, V. (2004). *Vertep: Vybrani tvory* [Vertep: Selected works]. Kyiv: Krynysia.
2. Yeshchenko, T. (2025). Kohnityvni mekhanizmy utvorennia medychnykh terminiv: Kontseptualna metafora [Cognitive mechanisms of medical term formation: Conceptual metaphor]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 36(4), 37–44.
3. Zhadan, S. (2026, February 22). *Spokii* [Calm]. Facebook. <https://www.facebook.com/serhiy.zhadan/posts/1175737307241951>
4. Kalytko, K. (2026, February 22). *Pryizdyv do mene vchora iz frontu bratyk...* [My brother came to visit me yesterday from the front...]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CbZ8bNjNnwr/>
5. Kovalyuk, M., & Kovalyuk, Y. (2023). Metaforychni obrazy Ukrainy v brytanskykh ta amerykanskykh zasobakh masovoi informatsii [Metaphorical images of Ukraine in British and American mass media]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia*, 59(2), 28–31.
6. Nytspol, V. (2023). Metaforychna kontseptualizatsiia viiny v amerykanskomu mediadyskursi (na materialii statei pro rosiisko-ukrainsku viinu) [Metaphorical conceptualization of war in American media discourse (based on articles about the Russian-Ukrainian war)]. *Folium*, 2, 53–58.
7. Strohanova, H. (2025). Rozvytok pohliadu na lnhvokohnityvnu pryrodu metafory [Development of views on the linguocognitive nature of metaphor]. *Studia Methodologica*, 59, 226–235. <https://doi.org/10.32782/2307-1222.2025-59-20>
8. Shapovalenko, I. (2024). Kontseptualni metafory u vysvitleni viiny v Ukraini ispanomovnyy media [Conceptual metaphors in the coverage of the war in Ukraine by Spanish-language media]. *Mundus Philologiae*, 3, 20–24.
9. Yuldasheva, L. (2025). Bahatovektornist kontrastu u movnii systemi [Multivector nature of contrast in the language system]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 89(2), 291–296. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-42>
10. Black, M. (1962). *Models and metaphors*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
11. Eco, U. (1979). *The role of the reader: Explorations in the semiotics of texts*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
12. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York, NY: Basic Books.
13. Grice, H. P. (1989). *Studies in the way of words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
14. Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
15. Ricoeur, P. (2003). *The rule of metaphor: The creation of meaning in language*. London, UK: Routledge.
16. Sperber, D., & Wilson, D. (1995). *Relevance: Communication and cognition*. Oxford, UK: Blackwell.
17. Turner, M. (1996). *The literary mind: The origins of thought and language*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 26.12.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.04.2026